

OB POJAVIH NACIONALIZMA

Do pojavov nacionalizma na Hrvaškem pa tudi drugod je prišlo v obdobju pomembnih zunanje-političnih uspehov Jugoslavije; po obisku Brežnjeva, po srečanju tovariša Tita z Nixonom in številnimi drugimi državniki, po tem, ko se je pokazalo, kakšen ugled uživa Jugoslavija kot dejavnik miru v svetu, stabilnosti na Balkanu in pomemben povezovalni dejavnik v svetu neuvrščenih. Do naraščanja nacionalizma, ki je postal v zadnjem času še zlasti agresiven na Hrvaškem, je prišlo v obdobju, ko smo opravili prvi del ustavnih sprememb in se pripravljamo na drugega. V tem času smo resda pričeli neugodnim ekonomskim gibanjem, ki slabijo materialne temelje samoupravljanja, a vseeno ne morejo zaustaviti prodora samoupravnega gibanja, ki je doseglo svoj vrh na drugem kongresu samoupravljalcev v Sarajevu.

Komunist — 10. XII. 1971

VELIKE IZGUBE ZARADI POŠKODB IN BOLEZNI

Komunalni zavod za socialno zavarovanje v Beogradu je objavil podatke o izgubah beograjskega gospodarstva, ki so nastale z izostajanjem delavcev z dela zaradi poškodb pri delu ali zaradi bolezni.

Skupni izostanek delavcev z dela so našli 7.600.690 delovnih dni, kar stane več kot 1,8 milijarde dinarjev. Od tega je bilo izgubljenih 456.575 delovnih dni zaradi poškodb pri delu, a ostanek 7.144.115 delovnih dni pa zaradi bolezni.

Borba — 7. XII. 1971

ŠKODLJIV POJAV

Naša mladina zaenkrat še ni množično drogirana, to drži, vendar pa se je pitje alkoholnih pijač tako razmahnilo, da mirno lahko govorimo o množičnosti tega hudo škodljivega pojava. Število mladih alkoholikov narašča iz dneva v dan. Če upoštevamo vrsto posamičnih raziskav s tega področja (jugoslovanskih zaenkrat še nimamo), lahko ugotovimo, da v poprečju preko 50 odstotkov naše mladine uživa alkoholne pijače.

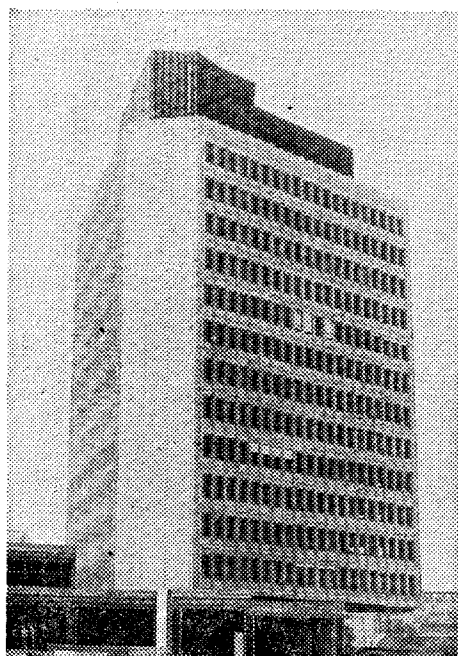
Delo — 11. XII. 1971

UVELJAVILI SO SVOJO PRAVICO

Ko so odborniki občinske skupščine v Banjaluki v začetku leta 1970 sklenili, da se vsem staršem, katerih otroke so takoj po potresu poslali na šolanje v druga mesta naše države, izplača odškodnina, niso niti sanjali, da bo nekaj sto staršev prek sodišča zahtevalo svoj denar. In prav to se je zgodilo. Zaradi pomanjkanja denarja ni občinska skupščina izplačala te odškodnine vsem osebam, ki so imele pravico nanjo. Ti občani pa so svoje pravice uveljavili in tudi dosegli na sodišču.

Politika ekspres — 9. XII. 1971

LJUBLJANSKA BANKA

PRAVI NASLOV
ZA DENARNE ZADEVETV-15 GLASILO ZZB NOV
IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX. - št. 51

16. dec. 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borč v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. — Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUŠTERŠIČ — Tisk in klišei ČGP »Delo«, Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posamezna številka v kolportaži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov in fotografij ne vračamo.

Ob 30. obletnici naše jugoslovanske ljudske armade se pridružujemo neštetim iskrenim čestitkam in najtoplejšim željam za njen nadaljnji razcvet — da bi, povezana z ljudstvom, še naprej varovala neodvisnost naše socialistične domovine in bila vselej sposobna upreti se kakršnemukoli napadalcu!

S SEJE PREDSEDSTVA ZVEZNEGA ODBORA ZZB NOV JUGOSLAVIJE

OB USODNEM TRENUTKU

Dne 13. decembra je bila v Beogradu seja predsedstva zveznega odbora Zveze združenj borcev NOV, ki je bila sicer napovedana za 9. december, a zaradi razpeta na Hrvaškem preložena. V zvezi s tem se je dnevni red povečal še za eno točko, ki so jo iz razumljivih razlogov obravnavali na začetku seje in ki se je zavlekla do zgodnjih popoldanskih ur. Šele tedaj so začeli razpravljati tudi o točkah prvotnega dnevnega reda, ki se naša pretežno na organizacijske zadeve.

Pri prvi točki novega dnevnega reda so se pogovarjali o sklepih 21. in 22. seje predsedstva Zveze komunistov Jugoslavije in o govoru tovariša Tita. Obe nem so se dogovorili, naj bi bila prihodnja seja sredi januarja, februarja pa naj bi bil plenum, ki bi se ga udeležil tudi tovariš Tito.

Nekaj zaradi tega, ker se seja niso udeležili zaradi znanih dogodkov člani iz Hrvaške, nekaj pa tudi zato, da ne bi s svojim razpravljanjem morda naredili medvedje usluge hrvaški Zvezi komunistov in tudi ZZB, so navzoči bolj malo govorili o dogodkih na Hrvaškem. Uvodni govor je imel predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Marjan Cvetković, ki je podal tudi tak predlog. Zaradi važnosti njegovega govora za celotno ZZB in tudi za boljše ter popolnejše razumevanje dogodkov bomo govor tovariša Cvetkovića objavili v prihodnji številki. Za sedaj pa naj nanižamo nekaj misli o dogodkih, ki so nas pretresli in nam prinesli zaskrbljenost zaradi nevarnosti za obstoj naše skupnosti narodov ter temeljev našega družbenega reda. Pri tem pa se lahko opiramo na razpravo, v katero so posegli skoraj vsi udeleženci seje.

Premalo bi bili dosledni in stvarni, če bi gledali na vse skupaj samo prek dogodkov na Hrvaškem. Vzroki so mnogi globlji, tičijo pa v vrsti neurejenosti in premalo doslednih zadev celotne na-

še družbe. Med te spadajo zlasti velike razlike med našimi ljudmi glede dohodkov in imetja ter v zvezi s tem tudi položaja v družbi. Nadalje neurejene razmere v gospodarstvu, ko smo priče padanja vrednosti dinarja in nelikvidnosti podjetij, ter drugih, manj očitnih neskladnosti in tudi napak.

Nacionalistični in šovinistični pojavi pa niso samo hrvaška posebnost, pač pa jih zasledimo v večji ali manjši meri v vseh naših republikah in pokrajinah. Zlasti v sedanjem času bi bilo ne-

varno, če bi razplet na Hrvaškem izkoristili za podlago nekakšnega protihrvaškega razpoloženja. Nosilci tega bi bili radi tudi tisti, ki jih označujemo v vsakdanjem političnem izrazoslovju kot neokominformovce, neostaliniste, unitariste in podobno. Ti ljudje bi želeli vrnitev na stare oblike administrativnega socializma oziroma v stanje, ki ga je odločno odklonil IV. plenem CK ZKJ na Brionih.

Če komunisti ne urejajo bistvenih vprašanj naše družbe ali če jih urejajo počasi in nedosledno, potem jih skušajo urediti drugi. Razumljivo, da jih urejajo tako, kot je njim všeč, nam pa ne more in ne sme biti. Take rešitve bi namreč pomenile za vse nas prej ali kasneje hudo tragedijo in izgubo samostojnosti.

Težko je na nekaj tipkanih straneh zajeti vse tisto, kar so ljudje povedali v večurni razpravi, težko izbrati med zelo važnimi ugotovitvami prav najbolj važne. Toda če bi skušal v enem stavku zajeti vso vsebino opisane seje, bi zapisal tisto, kar že dolgo govorimo in zahtevamo: preiti od besed k dejanjem. Tudi Zveza združenj borcev je del naše družbe in je bila v preteklosti podvržena nihanjem in tokovom, značilnim za vse naše življenje. Res pa je, da v ZZB ni bilo takih odklonov, kot so bili drugje. Borci so z zdravim človeškim čutom in zaradi velikih političnih izkušenj znali ločiti zrno od plev in se niso hoteli vključiti v dvomljive dejavnosti, čeprav so se vedno skrivale za lepimi gesli. Pri tem so bili borci velikokrat deležni tudi raznih podtikanj in celo psovka, oziroma, kot temu pravimo, etiketiranja z unitaristi, birokrati itd.

Borci so disciplinirano upoštevali težnjo po pomlajevanju vodstev in po uveljavljanju šolanih ljudi, zato so brez posebnih odporov odhajali s položajev in iz služb. Toda dogajalo se je, da na njihova mesta niso prihajali niti mladi niti šolani ljudje, pač pa drugi, seveda nosilci določenih gospodarskih in političnih teženj.

Po pretežni večini so bili borci tako med vojno kot po njej odločni pristaši enakopravnosti narodov in narodnosti v jugoslovanski socialistični skupnosti. Prav tako so bili poborniki socialistične demokracije in odpora proti poskusom, da bi nas leta 1948 podredili tuji nadvladi.

Zato so tudi zdaj borci najbolj upravičeni ugovarjati zoper vse tisto, kar nismo mogli ali hoteli urediti v naši družbi. Razumljivo je tudi, da borci ne bodo dovolili, da bi jih izrinili iz družbenega življenja in jim onemogočili udeležbo pri odločanju o temeljnih zadevah vse naše družbe. To bi bilo tudi nedemokratsko in bi pomenilo vračanje k preživelim načinom urejanja družbe.

Več govornikov je tudi izpovedalo svoje zaupanje v sposobnost hrvaške

Nadaljevanje na 2. strani

Iz vsebine:

Izrazi enodušne podpore stališčem predsedstva ZKJ (3. stran)

Ob 30-letnici naše vojske (3. stran)

Zmagovita pot »Ukane« v svet (7. stran)

Kulturno življenje v JLA (7. stran)

Nove uniforme v JLA (9. stran)

Priznajmo kmetom borcem, kar jim gre! (10. stran)

DOPISNIKI NAM POROČAJO

KISOVEC-LOKE

OB DNEVU REPUBLIKE ODLIKOVALI 36 ČLANOV

Odlikovanci ZB NOV Kisovec — Loke po letošnji podelitvi ob dnevu republike ob dnevu republike

Prizadevna organizacija ZB NOV v naselju Kisovec—Loka pri Zagorju ob Savi je skupno z drugimi družbeno-političnimi organizacijami tega rudarskega kraja pripravila v počastitev dneva republike in kot sklepno prireditev v znamenju praznovanja 30. obletnice vstaje in ustanovitve OF svečano akademijo, ki je imela še posebej slavnostno obeležje v letošnjem jubilejnim letu.

V programu so sodelovali moški pevski zbor »Loški glas« in recitatorji višjih razredov osnovne šole Toneta Okrogarja, o pomenu tega praznika je spregovoril predsednik KO SZDL Slavko Ajtič. Ko se je izteklo kulturni del programa, pa je dobil besedo predsednik združenja borcev NOV Ivan Roglič, ki je še posebej poudaril pomembnost tega trenutka za številne člane, saj je organizacija vključila v program tudi podelitev odlikovanj zaslužnim članom, ki so aktivno sodelovali v narodnoosvobodilnem gibanju. Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Kisovec—Loke je namreč že na lanskem skupščini sprejel sklep o pripravi predlogov za odlikovanje članov, ki izpolnjujejo pogoje in še doslej tega priznanja niso prejeli. Znan je velik borbeni doprinos revirjev v revoluciji, tudi prispevek Zagorja in ne nazadnje Kisovca in Lok je bil velik. Borci te zavske doline so se razkropili na vse strani naše domovine — celo do sremske fronte.

Z neprikritim ponosom je moč zapisati, da je vojna vihra v Zagorju ob Savi terjala 586 žrtev, od tega kar 106 Kisovčanov in Ločanov. To je eno izmed poglavič naše skupne trpke zgodovine, naša bol, ki ne sme nikoli v pozabo, zato je »naša moralna obveza«, je poudaril predsednik Roglič, »da vsako leto svečano praznujemo zgodovinske obletnice naše revolucije in obujamo spomine na prehojeno pot.«

Sledila je podelitev odlikovanj 36 članom te krajevne organizacije ZB NOV. Red zasluže za narod s srebrno zvezdo so prejeli: Ladislav Gostiša, Milka Gostiša, Franc Hudomalj, Marija Hudomalj-Božjak, Tilka Imperl in Rudolf Uranič. Medaljo zasluže za narod pa so prejeli: Darinka, Ajtič-Kavzar, Ivan Batis, Franc Bolte, Albin Borštner, Franc Borštner, Franc Burger, Stanislav Čebin, Franc Gorišek, Alojz Gošče, Ivan Gošče, Janez Ključevšek, Ivan Kobiljšek, Anton Kralj, Karel Mostar, Stefan Ocepek, Oskar Orel, Milka Perklíč-Aleš, Franc Petelinkar, Franc Pirc, Robert Podjed, Leopold Roglič, Alojz Strajnar, Ivan Severkar, Angela Širok-Perko, Berta Uranič, Ignac Urankar, prof. Jože Zajc, Rado Zavrašek, Avgust Zupančič in Mirko Zeleznik.

Potem ko je predsednik Roglič podelil odlikovanja, se je v imenu vseh odlikovancev prisrčno zahvalil za izkazano pozornost prof. Jože Zajc.

RADOVAN PALČIČ

MOST NA SOČI

PROSLAVA IN PARTIZANSKI GOLAŽ

V Mostu na Soči je združenje borcev 29. novembra razvilo prapor. Ta prireditev je bila povezana s proslavo dneva republike, na kateri je sodelovala šolska mladina z Mosta na Soči in iz okoliških vasi. Kljub slabemu vremenu je bila dvorana hotela »Soča«, nabito polna.

LJUBLJANA-VIČ

IMELI SMO LEPO PROSLAVO

Topla, mladostna in prisrčna je bila proslava praznika naše republike v nabito polni dvorani Svobode na Viču. Prirediteljem KS »Malči Beličeve«, SZDL in organizaciji ZB, ki je ob tej svečani priložnosti podelila 77 medvojnimi aktivistom častna priznanja, so se pridružili učenci osnovnih šol Vič in Bičevje, ki so v celoti izvedli pester kulturni program. Nastopili recitatorji, pevskih zborov in folklornih skupin iz obeh šol ter harmonikarski zbor, so doživeli navdušeno priznanje ob sploš-

Po končani proslavi so vse člane ZB povabili na partizanski golaž v isto dvorano.

Šolski mladini in vsem tistim, ki so prispevali denar za nabavo prapora, tako raznurno podjetjem in privatnikom, se za njihovo sodelovanje in pomoč najiskreneje zahvaljujemo.

ni želji poslušalcev in prirediteljev, da bi bilo v prihodnje sodelovanje »šola — teren in obratno« vsestransko in še plodnejše.

Vse priznanje pedagoškima kolektivoma, posebno še ravnateljema šol, ker imata izreden posluh za sodelovanje predvsem z organizacijo ZB, vse v stremljenju, da čimveč tradicij in spominov na narodno osvobodilno borbo prenesemo na naš mladi rod.

M. LJUBOMIR

LJUBLJANA-BEŽIGRAD

NA TERENU STADION 180 PRIZNANJ OF

V svečano okrašeni dvorani šole dr. Vita Kraigherja je bila dne 25. 11. 1971 prisrčna svečanost. Organizaciji ZB NOV in SZDL krajevne skupnosti terena »Stadion« sta organizirali svečano proslavo 30-letnice vstaje, združeno s podelitvijo »častnih priznanj« medvojnimi aktivistom OF v Ljubljani, ki jih je podelila skupščina mesta Ljubljane za njihovo udeležbo v organiziranem osvobodilnem delovanju. Da je delovanje v resnici bilo množično se vidi iz števila »častnih priznanj« t.j. skupno 180. Verjetno bi jih priznanje zaslužilo še veliko več, vendar vsled pomanjkanja podatkov niso bili evidentirani.

Po programu, ki so ga prav lepo izvedli

JOSIP OSREDKAR

KOPER

DRUGO LETO — SPOMINSKO OBELEŽJE 3. PREKOMORSKI BRIGADI

Pred kratkim je bila v Ilirski Bistrici seja odbora 3. prekomorske brigade. Med drugim so obravnavali osnutek za postavitev spominskega obeležja brigadi, ki ga je obrazložil kipar Jože Pohlen iz Kopra. To obeležje naj bi postavili v Parku 3. prekomorske brigade v Ilirski Bistrici, med zdravstvenim domom in osnovno šolo v Ilirski Bistrici, t.j. na kraju, kjer je bila 4. julija 1965 velika partizanska proslava borcev prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot. Obeležje naj bi odkrili prihodnje leto ob dnevu zmage ali pa ob občinskem prazniku. Dogovorili so se, da mora obeležje vsebovati osnovne značilnosti brigade, predvsem, da je to bila brigada bratstva in enotnosti, ki so jo sestavljali predstavniki vseh jugoslovanskih narodov, številni borci drugih držav, da so v brigadi bili v pretežni večini Primorci, rojeni leta 1924 do 1926, kar pomeni, da je to bila mladinska brigada. Še nekatere druge elemente je treba

upoštevati: borci brigade so prehodili nad 6.000 km dolgo borbeno pot, v NOB jih je padlo 850, ranjenih je bilo 1400, skozi enote brigade je šlo 4.000 borcev itd. Vroča razprava se je razvila po informaciji o poteku reševanja posebne delovne dobe in priznanja statusnih pravic nekaterim skupinam borcev prekomorskih brigad. Člani odbora vztrajajo pri svoji zahtevi, da se dopolni zvezni zakon o temeljnih pravicah borcev NOV iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki naj bi upošteval upravičene zahteve nekdanjih borcev prekomorcev, izražene na 12 zborovanjih v letih 1965 do 1970 in pa v obelodanjenih zgodovinskih dejstvih, priobčenih v 11 knjigah, ki so izšle iz Knjižnice NOV in POS. Vse, kar ne bo mogel zajeti zvezni zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, bo pač morala urediti naša republika z lastno zakonodajo.

ALBERT KLUN

MARIBOR

RAZSTAVA »ŠTAJERSKA IN KOROŠKA V NOB«

Pred kratkim so v muzeju narodne osvoboditve v Mariboru svečano odprli veliko jubilejno razstavo »Štajerska in Koroška v narodnoosvobodilnem boju«, ki sta jo skupaj pripravila muzej narodne osvoboditve iz Maribora in celjski muzej ljudske revolucije.

Razstava »Štajerska in Koroška v osvobodilnem boju« je poleg razstave »Talci na slovenskem Štajerskem« ena najbolje urejenih ter je dokumentirana s številnimi verodostojnimi dokumenti in posnetki z upoštevanjem vse partizanske literature, kateri

so namenili poseben prostor. Razstavo je oblikovno uredil Rudolf Zupan, dipl. ing. arhitekt, ki ima že bogate izkušnje pri urejanju tovrstnih razstav. Pri njenem urejanju je sodeloval tudi dr. Tone Ferenc. Razstavljeno gradivo je sad dolgoletnih zgodovinskih raziskav s ciljem, da se zgodovina NOV v tem delu Slovenije znanstveno obdela.

Razstavo si je že prvi dan ogledalo precejšnje število ljudi, zlasti predstavnikov družbenopolitičnega življenja.

F. HOVNIK

Imeli smo ljudi

Marija Hudomalj

Bila je članica ZB Blagovica, dočakala pa je osemdeset let. Ko smo ji letos voščili za osemdesetletnico, smo vroče želeli, da bi ostala še dolgo med nami. Daleč na okoli so jo poznali kot »Zajčevno mamo iz Korpe«. Pokopali smo jo 12. novembra. Na zadnji poti so jo spremlili številni prijatelji in borci, ki so se kaj pogosto oglašali na njenem domu že od začetka NOV. Zajčeva hiša je le četrte ure daleč od ceste Ljubljana—Celje. To je »Črni graben«, ki je bil v resnici črn za okupatorja. Zajčeva hiša pod Limbarsko goro blizu gozda je bila kot nalašč za pomembno partizansko javko, zlasti še, ker so bili vsi domačini zavedni aktivisti. Očeta Franca so Nemci odgnali v mučilnico, da bi kaj iztisnili iz njega. Mati Marija z otroki je nadalje požrtvovalno sodelovala in sprejemala na domu številne borce, kurirje terence, obveščevalce... Po vojni ji je bilo v priznanje, če smo jo kdaj obiskali in zelo je bila vesela skromnega priznanja, ki ga je prejela od ZZB NOV.

Valentin Kozlevčar

Na pokopališču v Podkrajju pri Šoštanjju se je 24. novembra poslovila od njega množica tovarišev, prijateljev in znancev. Bil je inva-

lidski upokojenec in živel je v Družni miru. — Rodil se je leta 1904 v Gabrovki pri Litiji. Izučil se je mešarske obrti in je delal v Šoštanjju. V najhujših časih med okupacijo je podpiral nešteto naših zavednih ljudi. Nacisti so izgnali njegovega brata z ženo in šestimi otroki v Srbijo, Valentin pa je imel srečo, da je ostal doma. Odločil se je, da bo z vsemi silami pomagal našim ljudem. V osvobodilnem gibanju pa je sodeloval že od julija 1941. Aretirali so ga spomladi 1942, a mu niso mogli nič dokazati, zato so ga izpustili. Poslej se je še trdneje povezal z gibanjem po hčerki, ki je bila obveščevalka in borka. — Od pokojnika se je v imenu občinske skupščine občine Velenje, krajevne skupnosti, ZB NOV in Društva upokojencev poslovil Miloš Volk.

Stanko Bizjak

Konec oktobra smo se za vedno poslovili od njega na pokopališču v Spodnji Idriji. — Rodil se je leta 1919 v Novakih pri Cerknem. Že v zgodnji mladosti je okusil črno revščino. Njegov kraj je bil pod Italijo, zato je Stanko tudi moral služiti vojaščino v italijanski vojski. Po italijanski okupaciji je stopil v Prešernovo brigado. Pozneje je bil v enoti UDV. — Po vojni je ostal v JLA do leta 1957 kot poročnik. Vrnil se je v Sp. Idrijo in se zaposlil v tovarni pohištv. Bil je zelo delaven družbeni delavec v ZB NOV. ZRVS in SZDL.

Rudnik rjavega premoga

KANIŽARICA

PRI ČRNOMLJU

čestita za dan republike in občinski praznik občine Črnomelj delovnim ljudem in poslovnim prijateljem. Vsem pa naj velja rudarski pozdrav: Srečno! v letu, ki prihaja — 1972.

Izdelujemo vezane marmornate plošče — kvalitetni rjavni premog za industrijo in široko potrošnjo.

OPEKARNA

KANIŽARICA

PRI ČRNOMLJU

izdeluje za gradbeništvo votlake in zidake.

Delovni kolektiv se priporoča za cenjena naročila tudi v nastopajočem 1972. letu.

KULTURNI OBZORNIK

ТОНЕ СВЕТИНА

ДОРОГАМИ ВЕТРОВ

Faksimile naslovne strani Ukane v ruščini

Zmagovita pot „Ukane“ v svet

Ze pred nekaj meseci smo poročali, da v Sovjetski zvezi prevajajo iz srbohrvaščine v ruščino, da so se tega dela lotili tudi Čehi in da se zanj zanimajo tudi Poljaki.

Pred 29. novembrom letos pa je v Moskvi že izšla 448 strani obsegajoča knjiga, skrajšana izdaja I. in II. dela Ukane. Izdala jo je založba Voennoe izdatelstvo, po naše nekakšna vojaška založba, v nakladi 65.000 izvodov. Takšna naklada je tudi za ruske razmere dokaj velika. III. del pa obljublja v prihodnjem letu.

Zanimivo je, da so tudi ruski bralci sprejeli Ukano podobno kot slovenski. Komaj dobra dva tedna od izida sta pretekla in že založba razmišlja o ponatisu. Morda se bodo tudi odločili, da bodo izdali Ukano brez izpuščanja in okrajšav, saj si bodo bralci verjetno zaželeli celotno vsebino, ne pa samo nekakšen torzo.

Ukana ima v ruščini naslov »Dorogami vetrov«, kar pomeni v slovenskem prevodu »Po viharjih poteh«. Prevajala sta Ivan Očak in N. Satarov, urejala pa sta J. Bernov in A. Ratnikov. Predgovor je napisal Ratnikov, polkovnik in doktor filozofije.

Kratko obvestilo o izidu Ukane v ruščini nikakor ne more dovolj pojasniti pomena tega dogodka za slovensko in tudi jugoslovansko književnost. Prek ruščine, ki je svetovni jezik, se bodo z Ukano seznanili tudi drugi narodi Sovjetske zveze in potem lahko sklepali o prevodu. Najbrž bodo prvi prevedli Ukano v svoj jezik Azerbajdžanci, rojaki Mehti Gusein-zadeja-Mihajla, katerega Svetina obširno opisuje

Ukana je prvo večje slovensko delo o osvobodilni vojni in revoluciji, ki so ga prevedli v ruščino. (Mihajla so sicer opisovali, toda leta 1952). Zatorej pomeni izid Ukane v Moskvi ne samo Svetinov uspeh, ampak tudi uspeh naše književnosti sploh ter velik korak k razumevanju in seznanjanju sovjetskih ljudi z našo osvobodilno vojno in revolucijo.

MP

ZAVOD »BOREC«
OPOZARJA

člane predvojnega Društva kmečkih fantov in deklet — DKFID na knjigo NARODNA JUNAKA MILAN MAJCEN IN JANCÍ MEVZELJ. V njej je opisano delovanje tega društva in naštetí so njegovi člani.

Delo ima 150 strani in je opremljeno s številnimi fotografijami. Dobite ga pri Zavodu »Borec« v Ljubljani za ceno 10,- dinarjev.

PRED 22. DECEMBROM, DNEVOM ARMADE

Kulturno življenje v JLA

V naši armadi leto za letom z organizacijskimi in drugimi ukrepi enako zavzeto pospešujejo že tako izredno razvito kulturno življenje v JLA. Tako so letos meseca marca v ta namen priredili tudi poseben simpozij z željo, da bi opredelili bistvo kulture in njeno vlogo v armadi ter določili njeno nadaljnjo smer. Na tem strokovno-znanstvenem posvetu se je zbralo osemdeset udeležencev, med njimi največ oficirjev, doktorjev znanosti in profesorjev skoraj iz vseh republik. V obravnavo je bilo predlaganih več kot osemdeset različnih razprav in študij, ki prav gotovo predstavljajo pomemben prispevek k nadaljnjemu razvoju kulturnega življenja v naši armadi. Tri najpomembnejše sestavine le-tega pa so: izobraževalna dejavnost, dejavnost poklicnih kulturnih ustanov in amaterska kulturna dejavnost.

V izobraževalni dejavnosti moramo na prvem mestu vsekakor omeniti ukrepe, ki jih stori armada za odpravo nepismenosti. Lani so na primer ugotavljali, na kakšni stopnji pismenosti so vojaki. Ugotovili so, da je bilo med vojaki kar 2.507 nepismenih. Na tečaje za odpravo nepismenosti so napotili 1.016 novincev iz Srbije, 218 s Hrvaške, 34 iz Slovenije, 517 iz Makedonije, 85 iz Črne gore ter 663 iz Bosne in Hercegovine, ki so se vsi naučili pisati in brati.

Zunaj rednega pouka je lani delovalo več kot 2.680 raznih dramskih, glasbenih, folklornih, pevskih, recitatorskih in literarnih odsekov, v katerih je sodelovalo več kot 27.000 vojakov. Okrog 680 vojakov, zrelejših umetnikov in začetnikov, je delovalo v nad 130 odsekih. V približno 240 modelarskih in radioamaterskih odsekih ter odsekih za zdravstveno prosveto je delovalo več kot 2.000 vojakov. Svoje znanje in sposobnosti je v 1.098 raznih drugih odsekih širilo še 20.350 vojakov.

V dopolnilnem izobraževanju ima zelo velik pomen tudi vojaška univerza. Njena dejavnost zajema verjetno največjo množico mladih ljudi in dosega zglede uspeha. Lani je organizirala 7.371 predavanj o družbenih vprašanjih, znanosti in tehniki, umetnosti in leposlovju, zemljepisu in zgodovini itd. Predavanj se je udeležilo več kot 836.000 vojakov, kar je velik uspeh. Posebno še, ker so bila le-ta prirojena zunaj rednega učnega načrta, določenega za vojake JLA.

V amaterski kulturni dejavnosti je treba omeniti številne prireditve, ki jih je organizirala vojska. Tako je bilo lani 524 revij — nekakih preglednih uspehov, ki jih dosega vojska s svojo umetniško dejavnostjo. Tovrstne prireditve so pritegnile 152.995 gledalcev. Kulturno-umetniških prireditev je bilo lani 1.680, ogledalo pa si jih je 333.168 vojakov in starešin. V 1.332 krajih po vsej državi so pripravili zelo uspešne prireditve za mladino. Privabile so 297.664 mladih mestnih in podeželskih gledalcev. Skupno z mladino so organizirali 1.106 prireditev, ki so imele 266.455 obiskovalcev; prireditelji iz vrst mladine pa so za vojske pripravili 769 kulturno-umetniških nastopov, ki jih je obiskalo 192.959 vojakov in starešin. Vojaki prire-

jajo v vojašnicah tudi tako imenovane kulturnozabavne prireditve, na katere vabijo predvsem mladino in tudi druge občane. Tako so lani priredili 4.463 vojaških veselic, ki se jih je udeležilo 359.377 vojakov in starešin, dalje 2.385 tabornih ognjev ob udeležbi 186.494 vojakov, starešin in drugega prebivalstva ter 1.658 tako imenovanih ustnih časopisov, ki so imeli več kot 126.000 poslušalcev.

S 350 knjižnicami si v JLA zelo prizadevajo, da bi kar najbolj približali knjigo bralcem, tako vojakom kot starešinam ter njihovim družinskim članom. Knjižnice so zelo dobro založene z vojaško strokovno literaturo kakor tudi s poljudno-znanstvenimi, leposlovnimi in družboslovnimi knjigami. Vojakom in starešinam je na voljo okrog 4.000.000. knjig in brošur. Lani je 18.000 bralcev prebralo 556.850 knjig, kar ni malo.

Tudi filmskim predstavam s poučnimi, umetniškimi in dokumentarnimi filmi posvečajo veliko pozornost. Dalje ne zanemarjajo skrbi za obisk gledališč in muzejev, pa znamenitih krajev iz narodnoosvobodilne vojne itd. Tako so si enote JLA lani ogledale 4.329 filmskih predstav umetniških filmov, 2.402 dokumentarnih, 1.144 vzgojnih in okrog 38.000 predstav raznih poučnih in izobraževalnih filmov. Vojaki so si ogledali 1.061 razstav, obiskali 781 muzejev, prav toliko zgodovinskih krajev in 677 industrijskih objektov ter kmetijskih posestev.

Podoba o izredno razsežni in plodni delavnosti poklicnih kulturnih ustanov v JLA bi ne bila popolna, če bi ne omenili domov JLA, ki jih imajo skoraj vse garnizije v državi. Ti domovi so lani priredili za vojaštvo več kot 1.095 političnih predavanj, 847 predavanj o vojaških vprašanjih, 183 o znanosti in tehniki, 54 o umetnosti... Številni domovi pripravljajo tudi tečaje. Tako je bilo lani prirejenih 14 jezikovnih, 16 radioamaterskih, 36 fotoamaterskih itd. V domovih so pripravili 956 dramskih in opernih predstav, 645 koncertov narodnih pesmi, 129 literarnih večerov, 2.220 tovariških srečanj, 1.294 razstav in na tisoče filmskih predstav.

To je torej kratek pregled izredno živahnega kulturnega življenja v naši armadi, ki ohranja pomembno poslanstvo pri razvoju JLA.

MIHAJLO GEORGIJEVSKI

V Lamutovem likovnem salonu v Kostanjevici na Krki so konec oktobra odprli II. grafični bienale jugoslovanskih pionirjev, na katerem je razstavljeno 138 del. Bienale, ki je pod pokroviteljstvom akademika Franceta Miheliča, bo odprto do 31. marca 1972. III. grafični bienale bo septembra 1973 in organizatorji — občinska zveza prijateljev mladine in občinski odbor JPI Krško, XVI. Dolenjski kulturni festival in Gorjupova galerija iz Kostanjevice na Krki — še sedaj vabijo učence in likovne pedagoge k sodelovanju. Na sliko: Radoslav Manojlovič: Partizanski delegati (Osnovna šola Podbočje)

BELEŽKE

NEURADNO

Stipe Delić se še vedno čudi napadom na »Sutjesko«, ki so v poslednjem času vse pogostejši, a sam izjavlja, da so italijanskemu scenaristu za knjigo snemanja — iz nje so vzeli le nekoliko scen — izplačali trideset tisoč dolarjev. Na drugi strani pa je slišal, da si je morala filmska ekipa »Sutjeske« pred kratkim sposoditi od nekega sarajevskega prodajalca čevapčičev deset tisoč dinarjev, da so lahko kupili bencin za službene avtomobile! (Vzeto iz rubrike »neuradno«, ki jo za beograjske Večernje novosti ureja Jovan Hadži-Kostić.)

JUBILEJNI FESTIVAL
VOJAŠKIH PESMI

Dne 11. decembra je bil v beograjskem domu sindikata tradicionalni festival vojaških pesmi, ki so ga tokrat pod pokroviteljstvom ilustriranega tednika »Front« in v organizaciji glasbene oddelka zveznega sekretariata za narodno obrambo priredili že desetič. Na letošnji festival je prispelo 107 skladb, od katerih je strokovna žirija sprejela 22 — 11 koračnic in 11 vojaških pesmi. Pevce so spremljali: revijski orkester ter mešani zbor umetniškega ansambla JLA, zbor gojenec vojaške glasbene šole in pihala reprezentativnega orkestra JLA; dirigentske palice pa so zaupali Bojanu Adamčiču, Nikici Kalodžeri, Vojislavu Simiću in Budimirju Gajiću.

POVABILI SO
PASTERNAKA...

Ko so se v italijanskem mestecu Bordigeru pripravljali na proslavo petstoletnice tega kraja, je nekemu izmed mestnih očetov padlo v glavo, da povabijo Borisa Pasternaka. Znano je, da je ta sovjetski pisatelj v romanu »Dr. Živago« omenil tudi Bordigero. Njegov predlog so z navdušenjem sprejeli in na Pasternakov naslov takoj poslali tudi brzojavno vabilo. Odgovora ni bilo in kritika na račun Sovjetske zveze, češ da le-ta ne dovoli Pasternaku potovati v tujino, so bile vse ostrejšje. Potem se je nekdo le spomnil, da je Pasternak umrl že pred enajstimi leti, in zdaj se vsa Italija smeji mestnim očetom Bordigere...

JUGOSLOVANSKI PESNIKI
V TRSTU IN GORICI

V počastitev 29. novembra in tridesete obletnice vstaje jugoslovanskih narodov je pred dnevom republike obiskala Gorico in Trst skupina jugoslovanskih pesnikov, ki so zastopali vse naše republike ter pokrajine. To je bil pomemben kulturni dogodek za slovensko manjšino v teh krajih. Obisk je organizirala tamkajšnja slovenska prosvetna zveza v sodelovanju z zvezo jugoslovanskih in društvom slovenskih književnikov.

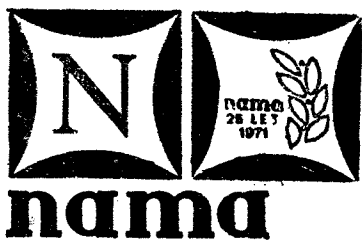
POTUJOČA KNJIGARNA
PARTIZANSKA KNJIGA

v četrtek 16. decembra: BREŽICE
v petek 17. decembra: CERKLJE
v soboto 18. decembra: BREŽICE
(Dne 16. decembra bo ob 18. uri v Domu JLA v Brežicah glasbeno-literarni večer; dne 17. decembra razstava knjig in opreme za rezervne vojaške starešine; dne 19. decembra prav tako v domu JLA v Brežicah ob 10. uri dopoldne otvoritev razstave akademskega slikarja Doreta Klemenčič-Maja, ki bo odprta do 23. decembra.)

derek mraz, napočil je tvoj čas

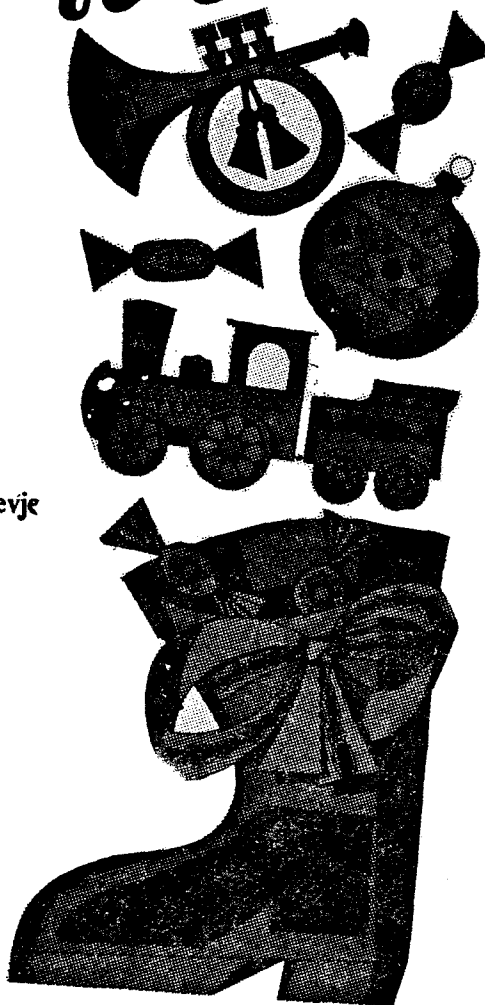
VSE, KAR BOŠ LETOS
PODARIL OTROKOM,
ŽE LAHKO IZBEREŠ
PRI

TRGOVSKEM
PODJETJU

Ljubljana – Škofja Loka – Kočevje

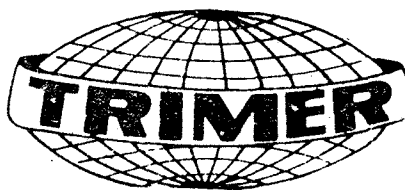
PRIČAKUJEJO TE NAŠI ODDELKI Z IGRAČAMI, KI SO BOGATO ZALOŽENI Z DOMAČIMI IN UVOŽENIMI IGRAČAMI ZA OTROKE VSEH STAROSTI, PA TUDI ODDELKI S SLADICAMI TI BODO LAHKO POSTREGLI Z VSEM, KAR BOŠ PRILOŽIL POD NOVO LETNO JELKO

brest

791 080
SALON POHIŠTVA CERKNICA

ZASTIČENO

Novo na našem tržišču
glavnik, ki sam striže —
10-letna garancija

Spoštovani tovariši!

Pred kratkim sem kupil vaš glavnik za striženje. Ob tej priliki vam sporočam, da sem zelo zadovoljen z vašim proizvodom. Sem študent, zato prihranim z vašim glavnikom marsikateri dinar, ki bi ga moral sicer pustiti v frizerskem salonu. Tudi moji kolegi so bili navdušeni nad glavnikom, ko sem jim ga pokazal.

Rad bi vas opozoril na pomanjkljivost, ki pa ne zadene glavnika, ampak prospekt, ki mu je priložen. Slovenščina je takšna, da izgubi proizvod ob njej ves svoj sijaj. Sporočam vam, da bi vam z veseljem originalni hrvaški tekst prevedel v lepo slovenščino; s tem bi se priljubljenost vašega proizvoda še povečala. Zadovoljni pa bi bili vsi isti slovenski kupci, ki radi preberejo navodilo v lepi slovenščini.

Če soglašate z mojim predlogom, vas prosim, da mi to sporočite in mi pošljete hrvaški prospekt vašega proizvoda.

S spoštovanjem

ZORAN BIZJAK, LJUBLJANA

Pri vašem trgovcu zahtevajte »Trimer«. Lahko ga dobite neposredno. Plačate po povzetju.

»Trimer« Boškovičeva 40, 41000 Zagreb

GRADITELJI — PRESKRbite SI PRAVOČASNO
GRADBENI MATERIAL

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA · TELEFONI: DIREKCIJA: DIREKTOR 22-933; CENTRALA 23-015; KOMERCIJALA 20-965
OBRAČUNI: VIČ 22-833; BRDO 20-886; OPEKA 22-842; IN INDOP 51-814
CESTA NA VRHOVCE · TEKOČI RAČUN PRI NB V LJUBLJANI ŠT. 501-1430/3 POŠTNI PREDAL 14-1

obveščajo vse graditelje in ostale interesente, da bodo imele na razpolago vse opečne izdelke preko cele zime
V industrijski prodajalni je na razpolago tudi ves ostali gradbeni material in stavbno pohištvo.

Vse informacije daje prodajni oddelek v Ljubljani, Cesta na Vrhovce 2, telefon števil. 61-965 in 61-805 ter zastopniki:

- za Gorenjsko — Smolej Andrej, Kranj, Nazorjeva 4, telefon števil. 23-138
- za Dolenjsko — Praprotnik Ivo, Grosuplje, Prečna pot 8, telefon števil. 771-358
- za Notranjsko — Brenčič Janez, Vrhnika, Sušnikova 10.

Solidne cene — hitra dobava!

Založba

MLADINSKA KNJIGA

RAZNOLIKO — ZANIMIVO — AKTUALNO — IZVIRNO v zbirki
»PRIČEVANJA«

Znani politični komentator Janez Stanič je avtor knjige

Bolgarija in Makedonija

Ki je kot zadnja v letošnjem letniku izšla v zbirki Pričevanja. Tako občutljive teme, kot je tako imenovano makedonsko vprašanje, ki je že več desetletij osrednja sporna točka v mednarodnih odnosih med Bolgarijo in Jugoslavijo, se avtor loteva spretno, z nizanjem dokumentiranih argumentov, predvsem pa pogumno. Cena te izredno zanimive knjige je 15 din.

Letos so v Pričevanjih izšla že tri pomembna dela:

V. N. Giap: LJUDSKA VOJNA — LJUDSKA ARMADA (9 din)

(C velikih zmagah vietnamskega ljudstva)

Marcello Argilli: ČRNI OTROCI (9 din)

(Fašizem, kot ga občutijo otroci)

Roger Garandy: VSA RESNICA

Cena te knjige, ki je razburila vrhove zahodnoevropskih in sovjetske partije je 15 din.

Te, prav tako pa tudi ostale knjige, ki so v zbirki PRIČEVANJA izšle v prejšnjih letih, lahko kupite v vseh knjigarnah ali jih naročite pri zastopnikih, poverjenikih in akviziterjih, s priloženo naročilnico pa pri Mladinski knjigi. Direktna prodaja, Ljubljana, Titova 3.

NAROČILNICA

Podpisani(a) _____

Natančen naslov _____

Zaposlen(a) pri _____

Nepreklicno naročam knjige zbirke PRIČEVANJA:

Znesek _____ din bom poravnal(a) takoj po prejemu računa in položnice

na tekoči račun Mladinske knjige, Ljubljana, 501-130/1.
(VPIŠITE NASLOV IN ZNESEK, na položnici ob vplačilu navedite, prosimo namen vplačila).

Datum:

Podpis:

Partizansko šolstvo na Slovenskem (10)

Tudi vrata so včasih rabila za tablo

DRAGO VONČINA

Po razpadu stare jugoslovanske vojske je skozi Črnomelj z železnico potovalo in se umikalo proti domu mnogo vojaštva in oficirjev. Zalostna in sramotna predstava se je končala, zastor je padel. V ljudeh se je nagnetla zbežanost, v dolgih vojaških transportih sta vladali lakota in žeja.

Črnomaljske žene in dekleta so organizirale kuhanje hrane, ki so jo prinašale lačnim vojakom na črnomaljsko železniško postajo.

V tistih dneh so si dogodki sledili s filmsko naglico. Skozi Belo krajino so pridrvele kolone okupatorjevih bersaljerov z izživalnimi petelinjimi peresi. Vojništvo je začelo zasedati šolska poslopja, ki so v nekaj dneh spremenila svojo podobo. Iz oken so nastale strelne line, iz učilnic stražarnice z nadutimi vojaki...

»Prvi kostanji so brsteli«, se spominja nekdanji učitelj in partizanski šolski nadzornik, »in belokranjske breze so se šibile s svojimi vitkimi vejami, ko so otroci po večdnem premoru hiteli v šole. Toda kako so bili presenečeni, ko so našli svoje šolske stavbe popolnoma spremenjene in pred njimi oborožene vojake v zelenih uniformah. Nad vrati je visela trikolora, pod katero so fašisti prepevali svoj: eia, eia, alala.

Italijani so prinesli slovenskim šolskim upraviteljem dvojezične šolske pečate, slike cesarja Emanuela in duceja ter italijanske zastave. Po krajih so razmestili »črnosrajčnike« z nalogo, da bi čimprej s hinavščino, zahrbtnostjo in nasiljem uvedli italijanski, fašistični red.

Tri tedne je minilo od prihoda okupatorjev. V prosvetni pisarni na okraju je močno zaropotalo po vratih. Šolski nadzornik Drago Vončina se je zdrznil. Med podboji se je prikazala koščena postava z iztegnjeno roko (rimski pozdrav). »Torej se bo res začelo?« je vrelo v mislih šolskega nadzornika. Zdaj po enainštiridesetih letih življenja za slovenske ideale, po vsem živem hotenju, ohranjati živo materinsko besedo in vse, kar je

z njo povezanega, naj dvigem roko v fašistični pozdrav, da bi z enim samim gibom podrl svoj svet? Nikoli!

V življenju se je naučil marsikaj, tudi trpljenja. Bil je pač sin delavske družine, ki je znala pravilno vrednotiti življenje. Oče se je iz dneva v dan pehal v idrijskem rudniku in se po »šintu« trudil, da bi spremenil kamnitno grudo okoli hiše v rodovitno zemljo. Spomnil se je, kako je rad pomagal očetu pri cepljenju sadnega drevja in kako si je oče pogosto želel, da bi njegov sin postal rudar. Sin pa je hotel postati učitelj. Za učenje je bil nevarjetno bister. Po idrijski realki je odšel na ljubljansko univerzo, kjer je študiral jezike in pedagogiko.

En leta 1921, ko je stopil za kateder v Loškem potoku, se je vse tisto, o čemer je sanjiral kot otrok, spremenilo v resničnost. Zdaj je dokončno spoznal, da je prosveta njegov svet. Sledilo je poučevanje v Papežih, v Mirni peči, upraviteljstvo v Dolenji vasi — pri vsem tem je še vedno pridno študiral — potem je leta 1938 dobil na črnomeljskem okraju službeno mesto šolskega nadzornika.

V dneh okupacije se je Drago Vončina dobro zavedal, da bo lahko s premetenim delom na delovnem mestu, kjer je bil, veliko koristil ljudem. Toda prezira nad italijansko okupacijo nikakor ni mogel zatreti v sebi in prav zaradi tega je imel z italijansko oblastjo pogoste težave.

Pri vsem tem pa se je, čeprav je bil doma iz goratega idrijskega področja, nekako zaljubil v Belo krajino, pokrajino, ki je bila tako zelo oddaljena od slovenskega centra in prav zaradi tega tako zelo zapostavljena. Šolska poslopja so bila slaba, učitelji pa so

Do takrat vsemogočna fašista s centra PNF sta odnesla vso svojo uradno kramo na dvorišče. Na zvrhanem kupu je obležala ducejeva slika, ki sta jo s škornji teptala, rjovela in se divje smejala.

V poznem popoldnevu 21. oktobra so se Črnomlju bližali Nemci. Tovariš Vončina se je takrat z zdravnikom Šobrom umaknil v kočevske gozdove, od koder je prišel pozneje z oficirsko šolo v Metliko, tam je postal šef ekonomata in predavatelj kartografije ter matematike.

Toda kmalu ga je oddelek za šolsko pri predsedstvu SNOS poklical v civilno službo z nalogo, da kot okrožni šolski nadzornik pomaga obnoviti na osvobojenem ozemlju učiteljstvo, ki je po vaseh pripravljalo prostore in vse potrebno za začetek pouka. »Posiljali smo dekrete«, pripoveduje tovariš Vončina »in pripravljali nov kader za pedagoške tečaje, za učiteljski naraščaj, saj je starejšega in kvalificiranega kadra zelo primanjkovalo.«

Na okrožni učiteljski konferenci za Belo krajino 7. aprila, je bilo ugotovljeno, da je na službenih mestih na vseh osnovnih in meščanskih šolah samo 24 učiteljev in 56 učiteljic, šol pa je 65. Zaradi tega je SNOS organiziral pedagoški tečaj, v katerega se je prijavilo 34 mladih ljudi. Nekateri med njimi so bili že izkušeni aktivisti s terena.

Tovariš Drago Vončina je poučeval v obeh tečajih in je bil istočasno ekonom. Učitelji so se navadno vračali na svoje službene dolžnosti kot prerogjeni.

»Zaradi nevarnosti stalnih nemških letalskih napadov ali nenadnih vdorov belih« je bila šola v vsakem večjem kraju razdrobljena na več oddelkov, ki so bili nastanjeni v

S pedagoškega tečaja v Dobljčah sredi leta 1941. Prvi z desne je pok. prof. Edo Turnker, tretji spredaj v svetli obleki pa Drago Vončina

v Belo krajino prihajali največkrat po kazenski liniji. Toda prav ti učitelji so se z belokranjskim ljudstvom združili v nerazdružljivo celoto. Tako so učitelji tudi ob okupaciji leta 1941 ostali na svojih mestih, čeprav so jih Italijani silili k vpisu v italijansko učiteljsko društvo in Dopolavoro. Toda skrivna in razgibana protiahtajacija je zmagovala na širokem področju.

Maja 1941 so se začeli zbirati v Beli krajini prvi borci proti italijanskemu okupatorju. Organizirano je bilo zbiranje orožja, municije in razsteliiva. Dne 11. julija je že Belokranjska partizanska skupina napadla italijansko stražo ob železniški progi pri Vranovičih. Italijani so kmalu opazili, da pri tako hitrem naraščanju partizanskega gibanja kmalu ne bodo več gospodarji položaja. Zaradi tega so poosttrili režim. Zvedeli so, da se po posameznih vaseh pojavljajo partizani, ki iščejo stike s prebivalstvom. Zaradi sodelovanja s partizani so 14. januarja 1942 aretirali učiteljico Justino Holobarjevo iz Gribej, medtem ko so prav dobro vedeli, da tudi preostalo učiteljstvo ni zanesljivo. To je bilo obdobje, ko so mnogi učitelji odhajali k partizanom.

»Ob prihodu okupatorja je bilo v Beli krajini 35 osnovnih šol«, pripoveduje tovariš Vončina. »Nad Mavrlenom na Tanči gori in okoli Sinjega vrha so imeli partizani že osvobojeno ozemlje. Učitelja, zakonca s Sinjega vrha, sta prišla z njimi večkrat v stik. V prosvetni pisarni sta mi povedala, da partizanom manjka matric, ciklostilnega papirja in tuša. Okrajni tajnik, ki je bil tudi ekonom na okraju, je kmalu opazil, da sem pogosto porabljal neverjetno veliko količino pisarniškega materiala.«

September v letu 1943... kapitulacija Italije.

Kljub težkim spominom, kljub nepetemu in prenevarnemu ozračju in kljub gmotnemu pomanjkanju pa je bilo vendar na pedagoških tečajih toliko živžava, smeha, veselega petja, dobrotne ljubezni in iskrenega tovarištva. Vse te lepe vrednote so mladinci, posebno mladinke, na tečajih občutili. Mislili so na nevarnost, ki jih je čakala tam zunaj; na tečaju občutek prijateljstva, občutek, da je vse, kar je človeškega in globokega, nekaj lepega in zvišenega, občutek telesne in duševne varnosti, tam zunaj pa sovraštvo in smrt. Zato je bilo ob slovesu toliko solza. Tukaj je bilo prijetno, ampak zdaj — kam gremo? To je veljalo posebno za Stajerce in Stajerke. Irene ni več, Franceelj je preživel hude čase. In kolikokrat slišiš, ko smo na varnem in imamo dovolj kruha in oblek: »Hudo je bilo in vendar ni bilo pozneje nikoli več tako lepo kot takrat na tečaju!«

JOŽE DOLGAN —
upravnik pedagoškega tečaja
v Beli krajini 1944

šah, kjer so si ga izposodili. Spominjam se, da so večkrat uporabljali za šolsko tablo vrata, na katera so pisali z drobci razbitih mavčnih kipov. Učenci so si sami kuhali črnilo iz jagod kaline (ligustrum valgare) ali hrastovih šišek. Pisali so celo z gosjimi peresi, namesto zvezkov so uporabljali najrazličnejše stare akte, ki sem jih večkrat raznašal po šolah.

Za branje so učenci uporabljali partizanske mladinske liste, Slovenskega poročevalca, vojna poročila ter najrazličnejše pesniške zbirke. Med poukom sta bila — če smo slutili nevarnost — na straži stalno po dva pionirja. Kadar je stražar — pionir opazil kaj sumljivega, je zalajal, medtem ko je drugi učenec stekel v šolo in naznanil nevarnost. Učiteljica je takoj končala pouk in otroci so se razkropili po hišah, učiteljica pa je uredila razred, pomaknila mize k stenam, knjige in učbenike pa skrla v pripravljeno skrivališče. Šola je tako postala navadna kmečka ropotarnica ali izba.

Nič koliko problemov smo imeli s prehrano. Bela krajina je skalovita, polna pustih pašnikov, poraslih s kodrastimi brezami, ki so lepe predvsem za oko. In vendar je ta pokrajina med vojno pošiljala internancem pakete, hranila je partizane in ranjence. Mnogokrat so učiteljstvo hranili domačini, kar po vrstnem redu. Zaradi vedno večje potrebe po hrani je učiteljstvo na roditeljskih sestankih priporočalo čim intenzivnejšo obdelavo zemlje. Učitelji so načrtno pomagali krajevnim organizacijam pri nabavi semen in organizaciji medsebojne pomoči vaščanom. Idealizem partizanskih učiteljev je bil na izredno visoki ravni.

Spominjam se učiteljice iz Stranske vasi, ki je izdelovala izredno lepa šolska učila, in vrsto drugih, ki so znali marsikaj narediti tako rekoč iz nič. In čez nekaj let postane vse samo preteklost v katero človek le sem in tja za hip zabrede... Toda v njegovi notranjosti ne ostanejo samo podatki, samo številke, ki potrjujejo, da je 594 Belokranjcev padlih in ubitih, da je 556 umrlih v taboriščih, 1100 invalidov... 14 žrtev iz učiteljskih vrst... belokranjski krvni davek, v njegovi notranjosti ostane še marsikaj. Ostane trajna podoba tistega sveta, ki je znal človeka maučiti marsikaj, kar se morda dandanes premalo ceni.

»Toda spoznanje je čisto treba tako drago plačati«, je končal Drago Vončina.

SILVO TERŠEK

Pedagoški tečaj v Dobljčah pri Črnomlju. Prvi z desne je Drago Vončina

INDUSTRIJA OBUTVE

Novo mesto,

Komandanta
Staneta 38

kvalitetni izdelki
moške, ženske in
otroške obutve.

BESEDE IN DEJANJA

POPLAVA SEJMOV

Z nezadovoljstvom so člani upravne odbora ugotovili, da imamo pravcato poplavo sejmov. V državi jih je kar 52 — torej praktično vsak teden ena sejemska prireditev. Tekstilci morajo hočeš nočeš na kar 14 sejmov. Trgovci jim namreč groze: »Naše podjetje bo sklepalo pogodbe samo na tem in tem sejmu«.

Tako trošenje sredstev je milo rečeno, banalno, je dejal eden izmed članov upravnega odbora. Celo inozemski razstavljalci so deležni pritiska naših trgovcev. Tudi oni namreč poslušajo opozorila, da bodo lahko sklenili pogodbe samo na sejmihi.

Delo — 9. XII. 1971

OBSOJEN — POTEM PA IZBRAN ZA SVETOVALCA PODJETJA ...

Najnovejši sklep delavskega sveta podjetja »Stanimir Marković« iz Smedereva že nekaj dni z začudenjem komentirajo po mestu. Člani tega sveta so namreč sklenili, da svojega do pred kratkim generalnega direktorja Jovana Grbića, ki ga je okrogno sodišče v Smederevu pred poldrugim mesecem obsodilo na dve in pol leti strogega zapora, ker je prejemal podkupnino, postavijo za svetovalca v istem kolektivu.

Zavoljo podpore vplivne skupine v kolektivu je direktor, ki je oblatil re samo sebe, marveč tudi svoje podietje, na ta način obdržal vse svoje časti. Pravice in verjetno tudi osebni dohodek, ki ga je imel prei.

Nedeljnje novosti — 5. XII. 1971

NE GRE PREZRETI

Po najnovejših podatkih Zveznega zavoda za statistiko je poprečni zaslužek zaposlenega Jugoslovana v družbenem sektorju sedaj štirikrat večji od zaslužka leta 1964. V času od januarja do začetka septembra letos je poprežje znašalo 1360 dinarjev, a leta 1964 le 335 dinarjev. Zaposleni v negospodarskih dejavnostih zaslužijo več kot tisti v družbenem sektorju. Po višini osebne dohodka je Slovenija na prvem mestu, medtem ko ostaja Makedonija še nadalje na zadnjem. Pri objavljanju teh podatkov ne gre prezreti dejstva, da je produktivnost dela v Sloveniji nad jugoslovanskim poprečjem in da so tam življenjski stroški naivšji.

NIN — 5. XII. 1971

OBVESTILO

Obveščamo vse tovarišice in tovariše, ki so med vojno delali v Centralni tehniki v Ljubljani ali katerikoli tehniki (ciklostilni, tiskarni, ali podobno) v Sloveniji, da bodo vsak prvi terek v mesecu tovariški pomenki, in sicer v posebni sobi (prek verande) v I. nadstropju restavracije SLAVIJA na Gosposvetski cesti, od 17. ure dalje. Prvo tako srečanje bo v torek, 4. januarja 1972. Vabljeni!

ODBOR CENTRALNE TEHNIKE
PRI CK KP SLOVENIJE

POPRAVEK

Pri objavi rešitev za križanko GLIN števil. 12. nam ga je tiskarski škrat spet zagodel. Izpuščena je cela vrstica pri objavi nagajencev. Pravilno se glasi nepopolni oziroma izpuščeni del vrstice: Onič Gojko, Celovška c. 87. 61000 Ljubljana, prejme moško ročno uro; moško ročno uro prejme tudi Štrbene Janez, Sentjerne 119, p. 68310 Sentjerne. To ime je bilo v 50. številki lista v celoti izpuščeno.

Vohun stoletja za vedno obmolknil

Morali bi se naučiti ruski. Tako bi lahko mnogo pomagali svoji domovini ob takšnih priložnostih.

— Well! V moji domovini se učijo ruski le optimisti; pesimisti se učijo kitajščine, jaz pa, veste, nisem optimist...

Tako sta se hladnega in meglenega jutra v veleposlaništvu v vzhodnem Berlinu po-

COLLINS — Rudolf Abel

govarjala sovjetski funkcionar Ivan Aleksejevič Šiškin in odvetnik James B. Donovan iz New Yorka.

Bilo je 10. februarja 1962 ob osmih zjutraj, ko se je na berlinskem mostu nad reko Havel tik pred belo črto ustavilo več avtomobilov. Izstopilo pa je le nekaj ljudi, čeprav je bilo očito, da se jih je pripeljalo precej več. Pred tem so zahodnonemški stražarji zapustili stražarnico, ne da bi jih bilo treba kaj prepričevati, zakaj je to potrebno. Tako se je lahko odigrala brez nepotrebnih prič »ceremonija«, ki so jo pripravljali kar dve leti. Nekaj so lahko videli le redki sprehajalci in ribiči na rečnem bregu, a bolj od daleč.

Šiškin in Donovan sta se dobro seznanila med osemndnevnimi končnimi pogajanjmi v Berlinu. Dogovorila sta se natančneje o zamenjavi, da se je potem vse odigralo s filmsko naglico. Po diplomatsko vpljudnih pozdravih spremljevalcev sta prestopila mejo, vsak v drugi smeri kakor pri srečanju. Francis Gary Powers in Rudolf Ivanovič Abel. Seveda so bili navzoči oboroženi spremljevalci, ki so bili pripravljeni na vse. Toda skrbi niso bile potrebne; nič nepričakovanega se ni zgodilo. Zamenjava sama na sebi pa seveda ni bila vsakdanji dogodek. Powers in Abel sta postala prosta, prestopila sta mejo iz popolnoma drugačnega družbenega reda in države vsak v svojo domovino.

Poslej svet o teh vohunih ni več skoraj nič slišal in zdelo se je, da sta že skoraj popolnoma pozabljena. Nasploh o Ablu samem že poprej ni bilo mogoče zvedeti kaj več, čeprav so ga uvrstili med največje vohune naše dobe. Tisti, ki so ga poznali, in med katerimi je živel kot umetnik, seveda niso mogli poznati njegovega dvojnega življenja. Bil je močnejši in ni imel mnogo znancev. Do leta 1957 so bili prepričani, da je bil skromen, a zelo nadarjen umetnik.

Ko so ga končno razkrinkali, se mu tudi ni razvezal jezik, tako da ni, ko je bil spet prost, in je živel v Sovjetski zvezi, ni nikomur razkrival svoje preteklosti. Spomin, ki jih je baje napisal pred smrtjo, zelo skrbno hranijo kot največjo skrivnost.

Doslej so se o Ablu razvedeli le neznatni drobci, le okvirni življenjski podatki. Nič pa ni določnejšega znanega neposredno o njegovi vohunski dejavnosti. Rodil se je leta 1903. Njegov oče je bil politični ilegal in Leninov sodelavec v podtalni organi-

zaciji »zveza borcev za osvoboditev delavskega razreda«. Kaže, da je Abel od očeta podedoval nagnjenje in sposobnost za dvojno življenje. Od leta 1927 nadalje je delal kot inženir, strokovnjak za elektrotehniko in elektroniko. Kmalu so ga premestili v posebni oddelek sovjetske državne varnostne službe. Postal je »vojak nevidnega bojišča«. Nekateri menijo, da se je to zgodilo leta 1940.

V tistem obdobju so ga ponekod poznali kot Johanna Weissa, ki se je predstavljajal za Letonca, živečega v Sovjetski zvezi. Med drugo svetovno vojno se mu je posrečilo, da je postal oficir v nemškem Abwehru. Deloval je v oddelku za posebno raziskovanje dejavnosti diverzantov na sovjetskem ozemlju kot prevajalec in inštruktor. Na drugi strani pa so ga poznali z imenom Aleksandra Ivanoviča Belova kot sina ruskega delavca in revolucionarja iz povolškega okrožja.

Junija leta 1957 so agenti FBI (ameriške federalne varnostne službe) vdrl v nemški studio v Brooklynu. »Lasnik« studija, ki ga niso zalotili, bi naj bil Emil Goldfuss. Odkrili so močan radijski oddajnik, stroj za šifriranje, mikrofilme, skrite v votlih okvirih slik, v prevrtanih svinčnikih, krtačah...

Preiskavo so napravili ponoči, naslednje jutro pa so z odločnim trkanjem na vrata hotelske sobe na newyorški Peti aveniji prebudili človeka, ki se je izdajal za Martina Collinsa. Prijeli so ga, češ da je sovjetski vohun. Moral jih je spremljati na policijo. Niti za trenutek niso odvrnili pogleda od njega, vendar se mu je posrečilo, da je uničil šifrirana poročila. Seznam svojih zvez z imeni ljudi, ki so z vohunom sodelovali, posnet na mikrofilmu, pa se je izmuznil agentu iz rok, tako da ga niso mogli uporabiti.

Collins je zelo varčeval z besedami, ko so ga zasliševali, in na sodnih obravnavah, ki so se vlekle kar tri leta. Vendar je že na začetku odkril, da je Emil Goldfuss in Martin Collins v eni osebi on sam, ter da se dejansko piše Rudolf Abel. Zanesljivo je bilo, da je bil sovjetski državljani in da je v ZDA živel od leta 1948, ne da bi se pri-

glasil, kakor bi se moral po ameriških predpisih To pa je po ameriških zakonih hud prekršek, ki ga kaznujejo z zapornim do pet let. Toda Ablovo zadevo je obravnavalo ameriško vrhovno sodišče in ga končno obsodilo na dosmrtno težko ječo, čeprav mu niso mogli dokazati nič drugega, kakor le nezakonito bivanje v Ameriki.

Sodna obravnava proti Ablu leta 1957 v obdobju najbolj histerične propagandne gonje proti komunizmu in »lova na čarovnice« je bila zastraševalna komedija, da bi reakcionarni oblastniki kar najbolj zastrašili svoje nasprotnike in si pridobili množice nahujskih, nepoučenih ljudi. Hoteli so ožigosati kot sumljive in nevarne vse tujce ali »nepristne«, »melojalne« Američane, da bi jih laže preganjali ob podpori javnega mnjenja.

Ablov zagovornik je bil odvetnik Donovan, ki smo ga omenili na začetku. Za vohuna je bilo tedaj zelo težko najti advokata, saj se je vsakdo bal, da bi ga ne začeli sumničati kot levičarja. Ni naključje, da je bil prav Donovan, kot najboljši znanec tedanjega načelnika CIA, znane vsemogočne ameriške varnostne (vohunske) službe, Allen Dulles; skratka, Donovan je bil posredno ali neposredno v vohunski službi. Zavzel se je, naj bi Ablo ne obsodili na smrt na električnem stolu ter se skliceval, da so ga protizakonito aretirali in obtožili na podlagi podatkov, ki so jih odkrili šele po aretaciji med preiskavo. To pa ameriška zakonodaja prepoveduje. Zagovor branilca je bil seveda tudi komedija, saj sta se pač FBI in CIA dobro zavedali, da je živ vohun v kletki mnogo več vreden kot pa njegovo poglenelo truplo. Prizadevali so si, da bi Abel hlasičil po vabi in se vdinjal njihovi vohunski službi, seveda skrivaj, tako da bi ga sovjetska služba še zmeraj imela za svojega. Ko pa so se prepričali, da jim je ta nakana spodletela, so si Ablo »prihrali na zalogio«, za zamenjavo za kakšnega svojega pomembnejšega vohuna.

Po osvoboditvi se je Abel zelo redko kazal v javnosti. Pred dvema letoma pa je prispel v Berlin na slovesnost, na kateri so mu podelili diplomu častnega doktorja pravne fakultete. Navzoč je bil tudi pri slovesnosti, ko so imenovali v vzhodnem Berlinu ulico po znamenitem sovjetskem vohunu Sorgeju. Ablo so tudi odlikovali s pomembnim sovjetskim odlikovanjem, »redom rdeče zastave« za zasluge v obveščevalni službi. Sicer pa ga niso omenjali do njegove smrti letos. Abel je umrl v moskovski bolnišnici za pljučnim rakom. Zdravil se je skrit za lažnim imenom, da bi ne vzkujal nezaželene pozornosti.

»Madžarska kuhinja — za vsakogar«

● 425 STRANI ● 1300 KUHARSKIH RECEPTOV
● 27 BARVNIH FOTOGRAFIJ

NEPREKLICNO NAROČAM
en izvod knjige

»Madžarska kuhinja — za vsakogar«

po prednaročniški ceni — 70 dinarjev

Naročnino bom poravnal(a) takoj ali pa v dveh zaporednih mesečnih obrokih
PO PREJEMU RAČUNA

Knjigo mi pošljite na naslov:

Priimek in ime

Kraj (hišna številka)

Ulica (hišna številka)

Pošta

zaposlen(a) pri

GORNJO NAROČILNICO IZREŽITE IN IZPOLNITE, DAJTE V KUVERTO
IN ODPOŠLJITE NA NASLOV:

POMURSKA ZALOŽBA

Kocljeva 7

69000 MURSKA SOBOTA

V Ljubljani, Kranju, Celju, Mariboru, Novem mestu, Postojni, Ajdovščini in Piranu

